

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ МАРТИНА ЖОВТОНОГОГО *LARUS CACHINNANS* НА ПІВНОЧІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О.М. Федун, А.В.Семироз

Динаміка чисельності мартин жовтоногого *Larus cachinnans* на півночі Чернігівської області.
– Федун О.М., Семироз А.В.

У статті представлені результати досліджень колонії мартин жовтоногого на території колишніх торф'яних кар'єрів заказника загальнодержавного значення «Замглай», Чернігівської області, що проводились упродовж 2005-2010 рр., які включають висвітлення періодичності прильоту, змін чисельності, а також причин цих змін. Колонія виникла у 2004 році. Ріст колонії з 13 до 170 особин (2009 р.) відбувався в основному за рахунок імміграції птахів. У 2010 році чисельність колонії зменшилася майже вдвічі (96 особин). Протягом усього періоду досліджень успішність розмноження в колонії була низькою, що могло вплинути на подальший її розвиток.

Ключові слова: мартин жовтоногий *Larus cachinnans*, динаміка чисельності, колонія, розмноження, імміграція, Чернігівська область, заказник «Замглай».

Адреса: Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т.Г. Шевченка.

E-mail: fedun_a@mail.ru

Population dynamic of the Yellow-legged Gull *Larus cachinnans* on the north of Chernigiv region.
– Fedun O.M., Semyroz A.V.

The paper presents research in Yellow-legged Gull colony on former Zamglai peat field reserve of national importance, Chernihiv region in 2004-2010. The results cover the arrival periodicity, population dynamics, nesting biology and the causes of their changes. The colony appeared in 2004. Its population grew from 13 up to 170 individuals in 2010 due to immigration. The population halved to 96 in 2010. Low success rate of the reproduction during the observation period had to affected of the colony development.

Key words: Yellow-legged Gull, *Larus cachinnans*, population dynamics, reproduction, immigration, Chernihiv region, Zamglay.

Address: Chernigiv National Pedagogical university named by T.G. Shevchenko.

E-mail: fedun_a@mail.ru

Заселення видами нових місць існування широко висвітлюється в сучасній орнітологічній літературі (Биологические инвазии ..., 2004). Розширення меж ареалів видів – природний процес, який протікає більш інтенсивно завдяки господарській діяльності людини. Найбільш вагомими причинами експансії є підвищення успішності гніздування, збільшення кількості кладок за один сезон гніздування, зниження смертності молодих особин (Биологические инвазии ..., 2004).

Один з видів, який впродовж останніх років активно займає нові місця існування, є мартин жовтоногий *Larus cachinnans*. Розширення історичного ареалу, який охоплює Азово-Чорноморське узбережжя, є прямим свідченням вдалої адаптації до трансформованих екосистем та значним зростанням чисельності азово-чорноморської популяції (Сюхин, 1988).

Заселення великих водосховищ дніпровського каскаду (Клестов, 1983; Мельничук, Головач, 1984; Клестов, Севастьянов, Чуприн, 1986; Гаврилюк, Грищенко, 1996) продовжилось експансією на водоймах не тільки поблизу русла Дніпра, але і на значній відстані від нього (Атамась, Лопарев, 2005). Станом на 2011 рік у Чернігівській області існує дві колонії жовтоногого мартина:

1. Змішана колонія з бакланом великим *Phalacrocorax carbo* на Київському водосховищі на острові поблизу фарватера Дніпра, в якій є близько 60 гнізд (2010 рік).

2. Колонія на території торф'яних кар'єрів заказника загальнодержавного значення «Замглай».

Завданням нашої роботи було дослідити динаміку чисельності та встановити фактори, які впливають на формування колонії мартина жовтоногого на території торф'яних кар'єрів заказника загальнодержавного значення «Замглай».

Матеріал та методи досліджень

дослідження проводили на території торф'яних кар'єрів заказника загальнодержавного значення «Замглай» (у межах Ріпкинського і Городнянського р-нів Чернігівської області у межиріччі Дніпра й Десни). Загальна площа заказника – близько 10 тис. га. Внаслідок припинення торфовидобутку з 90-х років минулого сторіччя кар'єри почали заповнюватися водою і заростати вищою водною рослинністю. Дамби, що розділяли карти кар'єрів, частково зруйновані й утворили острови різного розміру і висоти. Колонія розмістилася на островах північних карт.

Підрахунок чисельності птахів проводили у 2005-2010 роках методом візуального спостереження з допомогою біноклів (×10 та ×12). Картування та мічення гнізд дозволило ідентифікувати кладки. Виходячи з того, що мартин жовтоногий не звертає уваги на присутність сторонніх предметів біля гнізда, використовували дерев'яні таблички розміром 4 см на 20-25 см, які розміщували поряд з гніздом, наполовину занурюючи в ґрунт.

Дослідження охопили початкові етапи формування колонії мартина жовтоногого. Вперше на гніздуванні мартинів виявили в 2004 році: було нараховано 13 особин, знайдено зруйноване гніздо з роздзьобаними яйцями та 3 пташенят.

Приліт мартинів на гніздування припадає на другу декаду березня, перші гнізда починають будувати в третій-четвертій декаді березня, перша кладка виявлена на початку квітня.

Починаючи з 2004 року чисельність замглайської популяції мартина жовтоногого постійно зростала досягнувши піку у 2009 р., а у 2010 р. відбувся спад майже вдвічі (рис. 1). Причина такого зниження чисельності нами не встановлена.

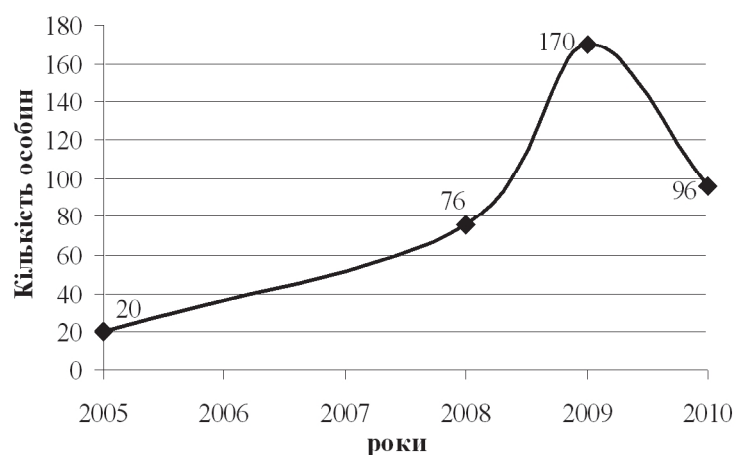

Рис. 1. Динаміка чисельності мартина жовтоногого *Larus cachinnans* у колонії на території заказника загальнодержавного значення «Замглай».

Fig. 1. Quantity dynamic of the Yellow-legged Gull *Larus cachinnans* in the colony in state reserve «Zamglay».

Завдяки міченню встановлено, що кількість гнізд у колонії значно перевищує кількість можливих гніздових пар (загальна чисельність особин поділена на 2). Птахи залишали їх на початкових етапах будівництва. Так, у 2009 р. при кількості гнізд 125 число можливих гніздових пар становило близько 85 (рис. 1; 2). У відомій нам літературі не вказується про існування недобудованих гнізд і можливі причини їх існування. При цьому, на островах, які постійно відвідувалися людьми, всі гнізда були покинуті. Тому повністю відкидати фактор турбування ми не можемо.

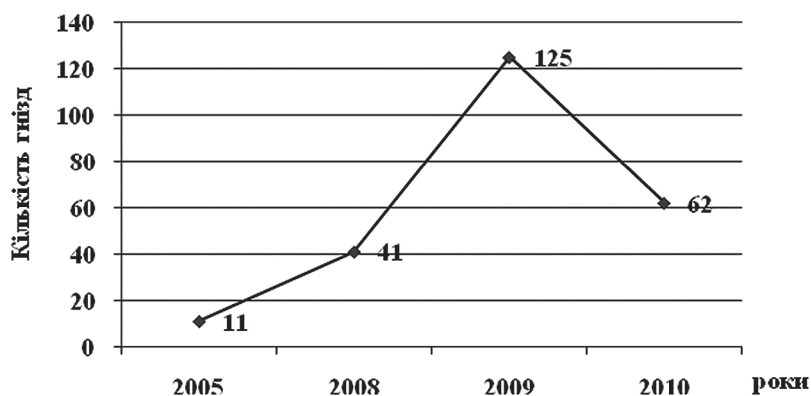

Рис. 2. Динаміка чисельності гнізд мартина жовтоногого *Larus cachinnans* у колонії на території заказника загальнодержавного значення «Замглай».

Fig. 2. Quantity dynamic of the Yellow-legged Gull nests *Larus cachinnans* in the colony in state reserve «Zamglay».

Слід відмітити досить низьку успішність розмноження птахів у колонії (табл.). Таке явище повторюється з року в рік, чим суттєво вирізняє замглайське поселення мартина жовтоногого від схожих як у межах України (Атамась, Матейчик, 2008), так і в країнах Європи (Migot, 1992). Можливо, що низькі показники успішності розмноження попередніх років могли вплинути на зниження чисельності колонії в 2010 році.

Таблиця / Table

Показники успішності розмноження жовтоногого мартина *Larus cachinnans* у колонії на території заказника загальнодержавного значення «Замглай». / Breeding success of the Yellow-legged Gull *Larus cachinnans* in the colony in state reserve «Zamglay».

Роки	Кількість гніздових пар	Кількість пташенят	Успішність розмноження
2008	38	18	0,47
2009	85	35	0,41
2010	48	25	0,52

Таким чином, дослідження замглайської колонії жовтоногого мартина підтверджує низьку успішність розмноження, характерну для всіх внутрішньоконтинентальних колоній України та Європи, але суттєво вирізняє її від них. Зростання новосформованої колонії відбувалося за рахунок іммігруючих особин (Skórka, Wójcik, Martyka, 2005).

Висновки

Формування колонії мартина жовтоногого на території торф'яних кар'єрів заказника загальнодержавного значення «Замглай» відповідає загальній схемі, якої згідно з якою знаходиться на стадії стабілізації чисельності. Для колонії характерна досить низька успішність розмноження, що обумовлено посиленням антропогенним впливом. Ріст колонії відбувається за рахунок імміграції.

Атамась Н.С., Лопарев С.А. Трофические связи чайки-хохотуньи *Larus cachinnans* (Laridae, Charadriiformes) на Среднем Днепре // Вестн. зоол. – 2005. – Т. 32, № 2. – С. 47-55.

Атамась Н.С., Матейчик В.І. Динаміка чисельності жовтоногого мартина у Шацькому національному природному парку: феномен самовідтворення новосформованих колоній // Матеріали наукової конференції “Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку”. – Львів, 2008. – 146 с.

Биологические инвазии в водных и наземных экосистемах // под ред. А.Ф. Алимova и Н.Г. Богуцкой. – М. – С.-Пб., 2004. – 436 с.

Гаврилюк М.Н., Грищенко В.М. До екології жовтоногого мартина у Канівському Придніпров'ї // Мат. II конф. молодих орнітологів України. – Чернівці, 1996. – С. 29-34.

Клестов Н.Л. Орнитофауна среднего Днепра и ее изменения под влиянием гидростроительства. Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Киев, 1983. – 26 с.

Клестов Н.Л., Севастьянов В.И., Чуприн С.Л. О гнездовании *Larus argentatus cachinnans* Pall. на

- Киевском водохранилище // Вестн. зоол. – 1986. – №1. – С. 86.
- Мельничук В.А., Головач О.Ф. Распределение колониальных птиц в северной части Киевского водохранилища в период его стабилизации // Вестн. зоол. – 1984. – №5. – С. 85-86.
- Сюхин В.Д. и др. Колониальные гидрофильные птицы Юга Украины. – К.: Наук. думка, 1988. – 175 с.
- Migot P. Demographic changes in french Herring Gull *Larus argentatus* populations: a modeling approach and hypotheses concerning the regulation of numbers // *Ardea*. – 1992. – Vol. 80, № 1. – P. 161-169.
- Skórka P., Wójcik J., Martyka R. Colonization and population growth of Yellow-legged Gulls *Larus cachinnans* in southeastern Poland causes and influence on native species // *Ibis*. – 2005. – Vol. 147. – P. 471-482.